
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 331.25 (477)

О. В. Товстиженко, к. е. н., доцент,
К. М. Горбенко, студент**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ**

Анотація. У статті проведено комплексне дослідження теоретичних та практичних аспектів пенсійної системи України. Проаналізовано сучасний фінансово-економічний стан і проблеми функціонування Пенсійного фонду України. Досліджено причини неефективного його функціонування. Висвітлено зростання економіко-демографічного навантаження на пенсійну систему.

Ключові слова: пенсійна система; Пенсійний Фонд України; солідарна система; недержавне пенсійне забезпечення; пенсійний вік; трансферти.

Е. В. Товстыженко, к. э. н., доцент,
К. Н. Горбенко, студент**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕНСИОННОЙ СИСТЕМЫ В УКРАИНЕ**

Аннотация. В статье проведено комплексное исследование теоретических и практических аспектов пенсионной системы Украины. Проанализировано современное финансово-экономическое состояние и проблемы функционирования Пенсионного фонда Украины. Исследованы причины неэффективного его функционирования. Освещен рост экономико-демографической нагрузки на пенсионную систему.

Ключевые слова: пенсионная система; Пенсионный Фонд Украины; солидарная система; негосударственное пенсионное обеспечение; пенсионный возраст; трансферты.

О. V. Tovstyzhenko, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
K. M. Horbenko, Student**URGENT PROBLEMS OF PENSION SYSTEM IN UKRAINE**

Abstract. This article provides a comprehensive study of the theoretical and practical aspects of the pension system in Ukraine. The current financial and economic situation and problems of the Pension Fund of Ukraine is analyzed. The reasons of inefficient functioning are studied. The growing of economic-demographic burden on the pension system is highlighted.

Keywords: pension system; the Pension Fund of Ukraine; the joint system; private pensions; retirement age; transfers.

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі в умовах політичної, соціальної і фінансової нестабільності в Україні здійснюється реформування вітчизняної пенсійної системи. Реформування української економіки передбачає створення в ній ряду ефективних механізмів соціального захисту громадян. Тому, найважливішим завданням, що стоїть перед державою є питання пенсійного забезпечення громадян. Оскільки пенсійне забезпечення займає важливе місце у соціально-економічному розвитку країни та має прямий вплив на рівень життя і добробут людей. Цей вид страхування є реальною потребою українського населення, вдовольнити яку іншими шляхами неможливо. Саме пенсійне забезпечення, серед усіх видів соціального страхування має найбільшу кількість отримувачів виплат, що потребує значних фінансових коштів.

Постановка проблеми. Проблема ефективного функціонування пенсійної системи є однією з найактуальніших, оскільки Пенсійний фонд здійснює управління фінансами пенсійного

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

забезпечення і по суті виступає гарантом стабільності державної системи пенсійного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вчених економістів, котрі досліджували ці питання в своїх наукових працях, зазначимо наступних: І. Сирота, О. Василик, Б. Зайчук, М. Захарко, О. Коваленко, З. Коровіна, Л. Ларіонова, О. Мельник, О. Огій, К. Окольніков, Д. Остапенко, В. Шумський, В. Діхтерьова та багато інших.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження пенсійної системи України на сучасному етапі, її аналіз, визначення необхідних реформ для ефективного розвитку та функціонування.

Виклад основного матеріалу. Основою соціального захисту населення, а головним чином осіб, що втратили працездатність внаслідок досягнення пенсійного віку є пенсійне страхування. Пенсійний фонд України бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері пенсійного страхування, забезпечує збирання та акумулювання страхових внесків, повне і своєчасне фінансування витрат на виплату пенсій і допомоги на поховання і здійснює контроль за цільовим використанням коштів.

Пенсійна система України – сукупність створених в Україні правових, економічних і організаційних інститутів і норм, метою яких є надання громадянам матеріального забезпечення у вигляді пенсії. Пенсійна система України в сучасному вигляді започаткована в січні 2004 року і містить у собі відносини по формуванню, призначенню і виплаті пенсій в трирівневій пенсійній системі [1, с. 5].

Рис. 1. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні

Усі три рівні активно реформуються. Проте, останніми роками процес загальмувався: реформування першого рівня досі не завершено, другий рівень досі не введено, третій рівень повільно розвивається без державної підтримки.

Створення Другого рівня пенсійної системи означатиме запровадження в нашій країні системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування. Суть такої системи

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

полягатиме у тому, що частина обов'язкових внесків до пенсійної системи накопичуватиметься у єдиному Накопичувальному фонді і обліковуватиметься на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках громадян які (та на користь яких) сплачуватимуть такі внески. Ці кошти інвестуватимуться в економіку країни з метою отримання інвестиційного доходу і захисту їх від інфляційних процесів.

Кошти, що обліковуватимуться на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках громадян будуть власністю цих громадян, і вони зможуть скористатись ними при досягненні пенсійного віку (або, у випадках передбачених законом, раніше цього терміну, наприклад у випадку інвалідності). Виплати з Накопичувального фонду будуть здійснюватись додатково до виплат із солідарної системи.

Третій рівень - недержавний пенсійний фонд (НПФ) – юридична особа, що створена відповідно до Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення", яка має статус неприбуткової організації, проводить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників НПФ та здійснення для них пенсійних виплат. Усі адміністративні функції НПФ (облік, укладення договорів, пенсійних контрактів тощо), виконує адміністратор НПФ та діє від імені НПФ [4].

НПФ базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення. Розмір пенсійних виплат залежить від розміру пенсійних внесків, терміну, протягом якого ці внески накопичувались і розміру отриманого на них інвестиційного доходу. Ці виплати здійснюються незалежно від отримання виплат за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням .

Варто звернути увагу на те, що рівень заощаджень населення України не є на високому рівні, тому і рівень вкладів, що трансформуватимуться в інвестиції, знаходитиметься на цьому ж рівні. Для тих, хто має грошові кошти і готовий їх інвестувати, на шляху зустрічаються певні перешкоди: обмеження щодо вкладання активів у ті чи інші фінансові інструменти, що зумовлено недосконалістю законодавства.

Проте, сьогодні пенсіонери отримують пенсії з солідарної системи ,що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених цим Законом. Солідарна пенсійна система має на меті забезпечити мінімальною, а головним чином гарантованою пенсією кожного громадянина після виходу на пенсію, від імені держави. Така система є елементом соціального захисту. Фінансування таких виплат відбувається шляхом обов'язкових відрахувань від заробітної плати громадян до Пенсійного фонду України .

Солідарна система на сучасному етапі розвитку вже не здатна забезпечувати достатній рівень пенсій, тому реформування пенсійної системи повинно відбуватись не лише за рахунок реформування солідарної системи, а і за рахунок впровадження в активне користування накопичувальної системи, розвитку системи добровільного пенсійного забезпечення та заохоченням недержавних організацій.

На сьогодні у Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 2767 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо призначення пенсій різним категоріям осіб за єдиним законом», який, зокрема, передбачає запровадження з 01.01.2017 обов'язкової накопичувальної пенсійної системи, або, як її ще називають, другого рівня пенсійної системи.

Обов'язковому страхуванню в накопичувальній системі підлягатимуть особи до 35-річного віку. Також у накопичувальній системі передбачено добровільна участь, в якій можуть взяти участь особи віком від 36 до 55 років. Ставка внеску становитиме 2 % і щорічно збільшуватиметься на 1 % – до 7 %. Кошти, які обліковуються на накопичувальному пенсійному рахунку учасника другого рівня, є його власністю та підлягають успадкуванню [3].

Зараз в Україні дуже активно обговорюють необхідність підвищення пенсійного віку для жінок та чоловіків до 63 років. Слід знати, що середня тривалість життя в нашій країні складає 68,8 років. Для прикладу, можна познайомитись із тривалістю життя та віком виходу на пенсію мешканців різних країн.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Як бачимо із наведеної Табл. 1 пенсійний вік як для жінок, так і для чоловіків в Україні наближається до рівня інших країн.

Таблиця 1

Вік виходу на пенсію у країнах світу у 2016 р.

Країна	Пенсійний вік	
	для жінок	для чоловіків
Україна	58	60
Великобританія	65 (з 2020)	65
Грузія	65	65
Франція	58	62
Естонія	63 (з 2016)	63
Казахстан	58	63
Польща	60	65
Словенія	60	65
Угорщина	62	62

На початку місяця був опублікований проект останньої версії меморандуму про співпрацю України з МВФ за програмою розширеного фінансування EFF. Документ передбачає прийняття закону про пенсійну реформу - кінець березня 2017 року. Також, згідно з документом, уряд повинен поступово підвищувати пенсійний вік: для чоловіків - на чотири місяці щороку, починаючи з липня 2017 року, для жінок - на шість місяців після 2021 року, до тих пір, поки для обох категорій пенсійний вік досягне 63 років - в 2027 році [6].

В Україні 11 млн пенсіонерів і 26 млн потенційних платників податків, а платять тільки 10,5 млн. На даний час, у нас не має вагомих причин для підняття пенсійного віку. Для того щоб зменшити дефіцит Пенсійного фонду України потрібно збільшити кількість тих, хто платить [6].

На сьогоднішній день пенсійні виплати не можуть забезпечити мінімальних потреб пенсіонерів. Слід відзначити, що складність умов перехідного періоду змушує пенсіонерів здійснювати пошук місць працевлаштування, що суттєво збільшує рівень безробіття працездатного населення. Крім цього, зростання чисельності пенсіонерів призводить до збільшення пенсійного навантаження на працюючих громадян і на сьогодні спостерігається зростання частки населення, яке виходить на пенсію до настання пенсійного віку користуючись пільговими умовами і за вислугою років.

Аналізуючи Рис. 2 можемо сказати, що за час незалежності України середній розмір місячної пенсії мав тенденцію до збільшення, у 2010 році (1032,6 грн.), а у 2014 році (1526,1 грн.). Середній розмір пенсії у 2016 році збільшився (1699 грн.) на початок поточного року.

При тому, що пенсії для абсолютної більшості людей залишаються мізерними (середній розмір місячної пенсії сьогодні становить 1669 грн. і лише 3% отримують пенсії більші за 3500 грн.), кошти, яких потребує її виплата в масштабі країни, величезні, а їх сума з року в рік зростає темпами, несумісними з можливостями економіки. У 2014-му частка пенсійних видатків сягала 16,4% ВВП (найвищий показник серед країн Європи), тоді як середня пенсія українця, навпаки, є найнижчою [7].

За інформацією Державної служби статистики України, станом на 01.01.2017р. - 11,2 мільйона українців отримують пенсію за віком – в середньому 1 828,3 грн., а мінімальну – всього 1247 гривні отримують 5,6 млн. осіб. За даними Державної служби статистики, пенсії у понад 10 тис. грн. отримують близько 15,5 тис. осіб. Найвищі пенсії отримують судді у відставці (таких більше 1 400 осіб) в розмірі 16,4 тис. гривень. Нардепи живуть на пенсію в розмірі 15,1 тис. гривень [4].

На 2017 рік «пенсійний» трансферт державного бюджету становитиме 141,3 млрд грн, з яких 71,7 млрд призначено на покриття дефіциту солідарної системи. Зменшити дефіцит нового року передбачається за рахунок зростання зарплат (зокрема завдяки двократному підвищенню мінімальної заробітної плати) та розширення кола обов'язкових платників мінімального соціального внеску.

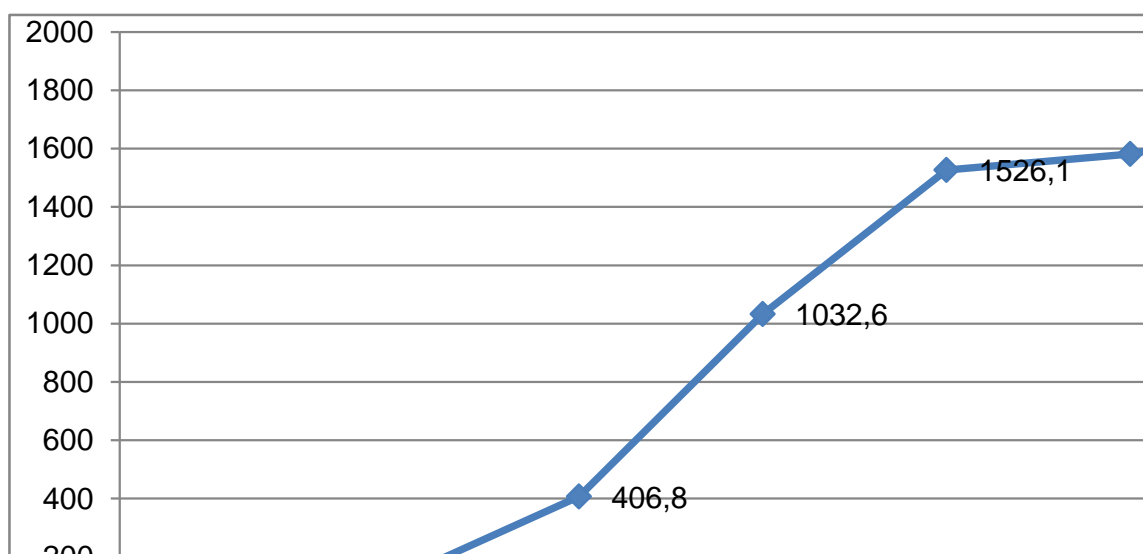
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Рис. 2. Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам 1996-2016 р. (грн.) [4]

Держава, насамперед, повинна забезпечити всіма необхідними умовами суб'єктів майбутнього пенсійного забезпечення, шляхом надання усіх можливостей для заробітку достойної зарплатні і як результат достойної пенсії у майбутньому. А опіка держави повинна бути спрямована, головним чином, лише на тих, хто не міг працювати чи не зміг заробити на гідну пенсію з відповідних на те причин.

У зв'язку з цим, пропонуємо напрямки вдосконалення системи пенсійного забезпечення в Україні:

- скасування ряду пенсійних пільг для певних категорій осіб;
- оптимізація сфери нарахування пенсій, зменшення навантаження на розподільну систему;
- фактичне впровадження та удосконалення трирівневої пенсійної системи;
- подолання тінізації економіки шляхом реформування податкової системи.

Висновок. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що нинішній стан пенсійної системи України є недосконалим, та потребує помітних змін, як в соціальних, так і в економічній сферах. Наша пенсійна система є досить нерозвиненою в порівнянні з іншими системами світу, тому потрібно вдосконалювати пенсійне забезпечення, спираючись на зарубіжний досвід. На сучасному етапі розвитку солідарна система вже не здатна гарантувати необхідний рівень пенсій, тому реформування Пенсійного фонду повинно відбуватись за рахунок впровадження в активне користування накопичувальної системи, за рахунок реформування солідарної системи, заохоченням недержавних організацій та розвитку системи добровільного пенсійного забезпечення. З метою реалізації основних завдань сталого людського розвитку необхідний комплексний підхід до вирішення вищеперерахованих проблем, оскільки уривчасте вирішення окремих питань призведе до погіршення показників діяльності та розбалансування Пенсійного фонду України.

Література

1. Александрова, Г. М. Сучасний стан пенсійної системи України [Електронний ресурс] / Г. М. Александрова, Ю. Б. Кондакова // Молодий вчений. - 2016. - № 6. - С. 4-8. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_6_4.
2. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України №1057-IV від 7.07. 2003р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 47–48. – Ст. 372.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо призначення пенсій різним категоріям осіб за єдиним законом : Проект Закону від 03.02.2016 № 2767 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55000.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

4. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – К. : Держстат України, 1998-2017 – Веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Мова укр., англ. – Назва з екрану.
5. Гошовська, В. А. Недержавне пенсійне забезпечення як нова парадигма соціальних гарантій в Україні / В. А. Гошовська // Зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 30 січня 2003 р. / Міжвідомча комісія з питань фінансової безпеки при РНБОУ, Українське агентство фінансового розвитку. - К., 2003. - 162 с.
6. МВФ предлагает увеличить пенсионный возраст, мы против – Рева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finance.liga.net/economics/2017/2/1/news/51760.htm>.
7. Мельничук, В. Г. Пенсійна реформа: спроба № 3 / В. Г. Мельничук // Український тиждень. – 2015. - № 20. – С. 13-17.

References

1. Aleksandrov, G. M., Kondakova, Y. B. (2016). Suchasnyi stan pensiinoi systemy Ukrainy [The current state pension system of Ukraine]. *Molodyi vchenyi – Young scientists*, 6, 4-8. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_6_4 [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy Pro nederzhavne pensiine zabezpechennia № 1057-IV [Law of Ukraine On private pension provision from № 1057-IV]. (July 07, 2003). *Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 47–48 [in Ukrainian].
3. Proekt Zakonu Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pryznachennia pensii riznym katehoriiam osib za yedynym zakonom : vid 03.02.2016, № 2767 [Draft Law On Amending Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Appointment of Pensions to Different Categories of Persons under Uniform Law from 03.02.2016, № 2767]. *rada.gov.ua*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55000 [in Ukrainian].
4. Veb-storinka Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [The website of the State Statistics Service of Ukraine]. *www.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
5. Hoshovska, V. A. (2003). Nederzhavne pensiine zabezpechennia yak nova paradyhma sotsialnykh harantii v Ukraini [Private pensions as a new paradigm of social security in Ukraine]. Zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf. – Proceedings from the international scientific-practical conference. Kyiv [in Ukrainian].
6. MVB predlagaet uvelichit pensionnyi vozrast, my protiv - Reva [IMF proposes to increase the retirement age, we are against - Reva]. (2017). *finance.liga.net*. Retrieved from <http://finance.liga.net/economics/2017/2/1/news/51760.htm> [in Russian].
7. Melnichuk, V. G. (2015). Pensiina reforma: sprobа № 3 [Pension Reform: An Attempt number 3]. *Ukrainskyi tyzhden – Ukrainian week*, 20, 13-17 [in Ukrainian].

Надійшла 5.05.2017